

Physalis grisea – rätt namn på gyllenbär

Stockholmsbotanisten Anders Svenson reder här ut begreppen vad gäller gyllenbärets vetenskapliga namn.

ANDERS SVENSON

Under en exkursion till Högdalstippen i Stockholm den 25 augusti 1997 upptäcktes en småblommig *Physalis* intill normalt storblommigt kapkrusbär *Physalis peruviana* och en meterhög planta av gullfrö *Xanthium strumarium*. Förutom i blomstorlek avvek växten från kapkrusbär i bladform och bladens tandning och hårighet. Blommorna var ca 1 cm vida och hade markerade mörka fläckar. Blomskaften var endast ca 1 cm långa, även i frukt. Det mogna bäret var orangegult och omslötts av ett uppblåst rundat foder med tvärt avsmalnande spets.

Småblommiga *Physalis* sågs det året även på några andra avfallsanläggningar i Uppland och Södermanland. Växten förekom i ett eller några få exemplar på ett underlag med mer eller mindre tydligt inslag av rötslam, att döma av följeväxter som tomat *Solanum lycopersicon*, kapkrusbär, tomatillo *Physalis philadelphica* m.fl. Ytterligare två fynd har meddelats från Södermanland och två från Skåne under detta år (J. Ekman, H. Gudmundson, K.-A. Olsson, muntligen).

Det äldsta kända fyndet i landet av en småblommig *Physalis* gjordes av Krister Bökman i Strömstad i Bohuslän 1938. Växten förekom förvildad i Edlunds trädgård vid Sotarebacken, där den hade funnits i flera år. Belägg i S har bestämts till *Physalis pubescens* av Carl Blom.

I en artikel om *Physalis* i odling beskrev Axelius (1991) en småblommig *Physalis*-art, gyllenbär; hon förvarnade också om att arten skulle

Gyllenbär *Physalis grisea* från Högdalstippen, Stockholm, 1997. Foto: Mora Aronsson.

kunna uppträda som förvildad i landet. Gyllenbär odlas för sina ätliga bär och importerats till Sverige; dess hemland är enligt artikeln östra Nordamerika. Hos Axelius liksom i flera andra samtida och tidigare publikationer går den under namnet *P. pruinosa*.

Martínez (1993a, b) har senare utrett småblommiga *Physalis*. Enligt henne avser namnet *P. pruinosa* en art från Syd- och Centralamerika; den nordamerikanska växten upptas som en egen art, *P. grisea*. Denna skiljer sig från äkta *P. pruinosa* bland annat genom att ha kortare blomskåft och i frukt rundare foder. *P. pubescens* i snäv mening är en tredje art, som förekommer i såväl Syd- som Nordamerika.

De fyra mellansvenska fynden överensstämmer med beskrivningen av *Physalis grisea* främst i de korta blom- och fruktskåften, färgen på bären, formen på fodren i fruktstadiet och de välmarkerade mörka fläckarna i de små blomorna. Variationen i växtsätt (krypande eller upprättväxande) och i ståndarknapparnas färg ryms inom arten enligt de sammanvägda beskrivningarna i Waterfall (1958) och Martínez (1993a, b). Även exemplaret från Strömstad uppvisar detta utseende och är därmed landets första fynd av arten.

Här ges beskrivningar av de tre aktuella arterna baserat på Waterfall (1958) och Martínez (1993a, b).

***Physalis grisea* (Waterf.) M. Martínez – gyllenbär**

P. pubescens var. *grisea* Waterf.

Ettårig, 10–60 cm hög, upprätt, grenig ört. *Stjälk* hårig, med flercelliga, 0,5–3,0 mm långa hår men utan glandelhår. *Blad* grågröna, som torkade ofta orange eller orangefläckiga, håriga; bladskåft 10–70 mm långa; bladskivor 35–200 mm långa och 25–100 mm breda, äggrunda till lansettlika, spetsiga eller tillspetsade, vid basen brett rundade till svagt hjärtlika, osymmetriska (med höger och vänster sida infästa 5–10 mm från varandra); bladkant oregelbundet grovtandad från basen till spetsen.

Blomskåft 4–6 mm i blom, 6–10 mm i frukt. *Foder* täckt av flercelliga hår, i blom med triang-

ulära, 1,5–2,2 mm långa flikar, i frukt uppblåst, 5-kantigt, 20–35 mm långt och ungefär lika brett, tvärt avsmalnande i spetsen. *Krona* gul med 5 tydligt markerade mörkvioletta fläckar, 7–10 mm i diameter, kal inuti. *Ståndare* med violetta strängar; knappar gula eller ibland med svagt blå ton, 1,1–2,0 mm långa. *Moget bär* runt, 10–15 mm i diameter, gult eller orange. *Frön* bruna, 1,5–2,0 mm.

***Physalis pruinosa* L.**

Ettårig, 20–140 cm hög, upprätt, grenig ört. *Stjälk*, unga skott och bladens huvudnerv håriga med flercelliga, 2,0–2,5 mm långa hår och dessutom med kortare, 0,5–1,0 mm långa glandelhår. *Blad* grågröna, som torkade ofta orange eller orangefläckiga, tätt håriga med flercelliga glandelhår; bladskåft 10–65 mm långa; bladskivor 25–120 mm långa och 20–100 mm breda, brett äggrunda, spetsiga, vid basen brett rundade till något hjärtlika, osymmetriska (med höger och vänster sida infästa upp till 10 mm från varandra), tydligt nätådriga mellan sidonerverna särskilt på undersidan; bladkant tandad eller sällan helbräddad.

Blomskåft 17–30 mm i blom, 30–55 mm i frukt. *Foder* glandelhårigt, i blom med spetsiga, 2,5–6,0 mm långa och 1,0–1,5 mm breda flikar, i frukt 5-kantigt, 35–60 mm långt och 25–40 mm brett (alltid längre än brett), med utdragen spets. *Krona* gul med 5 svagt markerade bruna fläckar, 10–15 mm i diameter, kal eller hårig i kronröret. *Ståndare* med blå strängar; knappar alltid gula, 2,0–3,5 mm långa. *Moget bär* runt, 10–25 mm i diameter, mörkbrunt. *Frön* bruna, ca 2 mm.

***Physalis pubescens* L.**

Ettårig eller tvåårig, 10–150 cm hög, mer eller mindre upprätt, ibland rikt grenig ört. *Stjälk*, unga skott och bladens huvudnerv finludna med glandelhår och flercelliga, upp till 3 mm långa hår. *Blad* gröna, som torkade gröna eller brunaktiga, ibland tätt men mestadels glesare håriga; bladskivor 20–100 mm långa och 10–70 mm breda, ovala till triangulära, tillspetsade, vid basen rundade eller tvära, symmetriska eller

osymmetriska (i så fall med höger och vänster sida infästa högst 3 mm från varandra), utan tydlig nätådring mellan nerverna; bladkant oregelbundet tandad, mest i övre delen, med färre än sju tänder eller ibland nästan helbräddad.

Blomskåft 2–7 mm i blom, 5–10 mm i frukt. *Foder* hårigt ända till spetsen, i blom med triangulära, 3 mm långa flikar, i frukt 35–60 mm långt och 25–40 mm brett (alltid längre än brett), med gradvis avsmalnande spets. *Krona* gul med 5 markerade mörkvioletta fläckar, 8–15 mm i diameter, hårig inuti vid ståndarnas fästen. *Ståndare* med blå eller violetta strängar; knappar blå eller violetta, sällan gula, 2 mm långa. *Moget bär* runt, ca 10 mm i diameter, grönt eller grönviolett till gult. *Frön* bruna, 1,5 mm.

De mellansvenska lokalerna för gyllenbär från 1997

Södermanland, Brännkyrka socken, Högdalstippen, i sydsluttningen 100 m väster om vattentornet (RUBIN 10I 4f 24 35), ett ex 1997-08-25 A. Svenson.

Uppland, Upplands Bro socken, Högbytorpstippen (RUBIN 11I 0a 39 29), ett ex på öppen jord i nordostsluttningen av övre tipplanet 1997-09-13 H. Gudmundson, K. Frostberg, J. Edelsjö och A. Svenson. – Plantan var krypande, 30–40 cm och hade rödororange bär och gula ståndarknappar.

Uppland, Rasbo socken, Hovgårdstippens norra del (RUBIN 11I 9c 18 03), ett ex 1997-10-05 A. Svenson. – Plantan växte i öppen jord med rötslam och rester av hushållsavfall. Den var upprätt och ca 30 cm hög; den hade orange-färgade mogna bär och blommor med blåaktiga ståndarknappar.

Uppland, Litslena socken, Annelundstippen nära högsta punkten (RUBIN 11H 3f 16 01) 1997-10-12 A. Svenson. – Plantan var endast ca 20 cm hög och upprätt. Den saknade mogna bär men ståndarknapparna var blåaktiga.

Belägg från dessa lokaler finns i S.

Citerad litteratur

- Axelius, B. 1991. Odlade arter av släktet *Physalis*. – Svensk Bot. Tidskr. 65: 413–416.
 Martínez y Díaz de Salas, M. L. 1993a. Systematics of *Physalis* (Solanaceae) section *Epeteiorhiza*. – Akad. avhandling. Univ. of Texas, Austin.
 Martínez y Díaz de Salas, M. L. 1993b. The correct application of *Physalis pruinosa* L. (Solanaceae). – Taxon 42: 103–104.
 Waterfall, U. T. 1958. A taxonomic study of the genus *Physalis* in North America north of Mexico. – Rhodora 60: 107–173.

ABSTRACT

Svenson, A. 2002. *Physalis grisea* – rätt namn på gyllenbär. [Swedish finds of *Physalis grisea*.] – Svensk Bot. Tidskr. 96: 223–225. Uppsala. ISSN 0039-646X.

Swedish finds of what was believed to be *Physalis pruinosa* are here corrected to belong to *P. grisea*.

Anders Svenson har disputerat i biokemi och arbetar som ekotoxikolog på IVL Svenska Miljöinstitutet i Stockholm. Hans botanikintresse sträcker sig flera år tillbaka och han har bl.a.

deltagit i olika florainventeringar. Under senare år har intresset kommit att omfatta den nyare flora som ofta tillfälligt uppträder i kulturpåverkade miljöer.

Adress: Källbo, 195 92 Märsta
 E-post: anders.svenson@swipnet.se